

УДК 347.454

Анна Басовська,здобувач НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ПРАВА ПІДРЯДНИКА ТА КОРЕСПОНДУЮЧІ ЇМ ОБОВ'ЯЗКИ ЗАМОВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПОБУТОВОГО ПІДРЯДУ

У статті розглядаються окремі питання щодо прав підрядника та кореспонduючих їм обов'язків замовника за договором побутового підряду. Звертається увага на отримання обов'язків саме замовником, що в подальшому призводить до задоволення інтересів обох сторін.

Ключові слова: договір побутового підряду, обов'язки замовника, права підрядника, виконання робіт, результат робіт.

Виходячи зі змісту глави 61 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) підряд визначається як єдиний за своєю правовою сутністю договір, який об'єднує в єдиний тип договору підряду такі його види, як договір будівельного підряду, договір підряду на проектні та пошукові роботи, а також договір побутового підряду. В даних договорах характерною рисою є те, що вони опосередковують відносини з виконання робіт, зміст яких зводиться до того, що одна особа (підрядник) зобов'язується виконати певну замовлену роботу та передати її іншій особі (замовнику), яка повинна прийняти та оплатити її. Тому усі вищеперелічені договори, пов'язані із виникненням (зміною, припиненням) у контролерів конкретних прав та обов'язків (правових наслідків), є видами договірного типу із виконання робіт, метою яких є задоволення інтересів однієї особи (замовника) шляхом виконання конкретно визначеної роботи та, що найважливіше, отримання її результату на праві власності іншої сторони [1]. Предметом таких договорів виступає певний матеріалізований результат, оскільки він виконується із матеріалів підрядника або замовника і набуває форми, придатної для оцінювання, що відрізняє їх від інших договорів, зокрема від договорів із наданням послуг, предметом яких є не кінцевий матеріальний результат, а дії.

Ведучи мову про зміст обмеження прав сторін у договорах підрядного типу,

варто зазначити, що договір побутового підряду може укладатися за участю обох сторін, при цьому з однієї сторони обов'язково повинен бути суб'єкт підприємницької діяльності. Визначаючи вимогу щодо суб'єкта, договору побутового підряду як суб'єкта підприємницької діяльності законодавець врахував і загально-суспільні інтереси, й інтереси інших уповноважених осіб. Як слідно з цього приводу зазначає С. О. Мічурін, з одного боку, окремі договори за свою природу передбачають участь у них спеціальних суб'єктів-підприємців, які можуть через участь у договорах забезпечити цивільний оборот у певних сферах. З іншого боку, спеціальний порядок реєстрації підприємницької діяльності забезпечує охорону прав споживачів робіт, що дозволяє досягти якості їх надання, оскільки підприємці мають досвід роботи у певній сфері чи залучають осіб, що мають такий досвід, на підставі трудових угод [2].

Статтею 4 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ, встановлено, що споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на: 1) захист своїх прав державою; 2) належну якість продукції та обслуговування; 3) безпеку продукції; 4) необхідну, доступну та своєчасну інформацію про про-

дукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця); 5) відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону; 6) звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав; 7) об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів) тощо.

Відповідно до ст. 865 ЦК України за договором побутового підряду підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення побутових та інших особистих потреб, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Договір побутового підряду відноситься до публічних договорів (ч. 2 ст. 865 ЦК), тобто кожна фізична особа — підприємець та юридична особа, яка виконує конкретні роботи, повинна укласти договір з фізичною особою, яка звернулася, якщо виконання роботи є технічно і фактично можливим, і відноситься до компетенції підрядника.

Аналізуючи законодавство України щодо відносин між замовником та підрядником, варто зазначити, що законодавець приділяє більше уваги правам замовника як стороні менш «захищений». Проте не слід забувати, що договір побутового підряду насамперед є двостороннім, а це значить, що умови договору мають бути взаємовигідними, тобто синалагматичними та такими, що повинні враховувати інтереси обох сторін.

Слід зазначити, що в римському праві синалагматичними визнавалася лише частина взаємних договорів, які характеризувалися рівноцінним зобов'язанням [3]. В сучасній літературі синалагматичними вважаються усі взаємні договори. Тому в договорах побутового підряду синалагматичність означає, що кожна зі сторін має взаємні суб'єктивні права та юридичні обов'язки стосовно іншої сторони, а також є одночасно кредитором за одним зобов'язанням та боржником за зустрічним. Підрядник має велику низку прав, яким, як відомо, кореспонduють обов'язки замовника. Певна частина прав та обов'язків сторін передбачена

нормами ЦК України, а деякі — Правилами побутового обслуговування населення, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 04.06.1999 р. № 974 (далі — Правила).

Такий підхід до визначення прав та обов'язків сторін за договором побутового підряду є, на нашу думку, неправильним та й взагалі деякі положення Правил на сьогодні є застарілими. Тому при укладенні договору побутового підряду права підрядника певним чином повинні відповідати обов'язкам замовника. При цьому послідовність цих прав пропонуємо закріплювати у договорі залежно від їх сутності, а саме: а) права підрядника, що стосуються виконання роботи; б) права, що стосуються ціни роботи; в) права, що стосуються захисту майнових інтересів. Що ж до обов'язків замовника, то його обов'язки теж виникають залежно від певного періоду, тобто обов'язки, що виникають під час виконання договору та обов'язки, що виникають у момент закінчення строку договору.

Зважаючи на вищенаведене, очевидним є те, що замовник зобов'язаний сприяти підрядникам у виконанні роботи у випадках та в обсязі, що передбачені умовами договору побутового підряду. Якщо замовник не виконує цього, у підрядника відразу ж виникає право на відшкодування збитків за виконану роботу, що спричинена певними простоями, а також підвищення ціни роботи чи перенесення строків виконання роботи тощо.

Нормами ст. 871 ЦК України закріплюються обов'язки замовника щодо надання матеріалів, устаткування або речі, яка підлягає переробці, підряднику. На думку К. П. Василенко, така норма містить зустрічні обов'язки, оскільки вказує на зустрічні зобов'язання обох сторін [4]. Враховуючи те, що у разі ненадання замовником матеріалів чи устаткування у підрядника виникає право відмовитися від виконання цієї роботи, розпочату роботу він вправі призупинити, якщо порушення умов договору зі сторони замовника може привести до неналежного виконання чи до невиконання умов договору побутового підряду.

Як відомо, договірні відносини з виконання робіт можуть складатися як за

схемою прямого договору між замовником і підрядником, так і за конструкцією генерального підряду. Проте варто наголосити на тому, що у договорах побутового підряду підрядник вправі залучати до виконання робіт інших осіб, залишаючись відповідальним перед замовником за результат їхньої роботи. Крім того, при такій системі виконання роботи за договором побутового підряду замовника та субпідрядника пов'язує генеральний підрядник і саме він безпосередньо відповідає перед кожною стороною за неналежне виконання чи невиконання зобов'язань. Адже, як слушно зуважив В. С. Карпик, договір підряду повинен вважатися виконаним не тоді, коли виконана сама робота, а коли виріб виданий замовнику [5]. Тут важливим видається той факт, що замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником, і оглянути її відразу при отриманні, а у разі виявлення недоліків чи відступів від договору заявити про них підряднику (ст. 872 ЦК). Адже невиконання чи зволікання щодо обов'язку оглянути результат виконаної роботи підрядником зі сторони замовника приведе до негативних наслідків, а саме до позбавлення права посилатися на недоліки роботи, які могли бути встановлені при звичайному способі її прийняття, — так звані явні недоліки (ст. 853 ЦК).

Як приклад наводимо наступну ситуацію. Споживач О. 22.11.2011 р. здала в хімчистку ТОВ «К» пальто з плямами від собачої слизи. 29.11.2011 р. пальто повернули після чистки в такому самому стані. Споживач О. віддала пальто на повторне чищення, але, крім плям від слизи, з'явилися ще й інші плями чорного кольору. Споживач О. звернулася до Управління у справах захисту прав споживачів, але на момент перевірки пальто знаходилося вдома у споживачки, тому підтвердити чи спростувати факт зіпсуття речі виявилось неможливим. Крім того, директор ТОВ «К», пояснюючи ситуацію, вказала, що споживач була попереджена про те, що плями можуть не відчиститись і сама погодилася на чистку без гарантії. Тому кошти за виконану роботу ТОВ «К» відмовилося повернути [6]. Крім того, варто додати, що

у разі прострочення прийняття результату виконаної роботи зі сторони замовника, останній, відповідно до ст. 842 ЦК України, несе ризик випадкового знищенння матеріалів або випадкового їх псування чи пошкодження. Підрядник у цьому випадку, відповідно до п. 31 Правил, має право вимагати від замовника відшкодування вартості зберігання предмета договору підряду, якщо замовник без поважних причин не з'являється за одержанням роботи у визначений строк з урахуванням пільгового строку. До того ж, підрядник має право на винагороду і у випадках, коли відбулося випадкове знищенння предмета підряду, яке сталося після пропуснення строку прийняття замовником виконаної роботи.

За закріпленим у абз. 2 ч. 5 ст. 844 ЦК загальним правилом, у разі істотного зростання після укладення договору вартості матеріалу, устаткування, які мали бути надані підрядником, а також вартості послуг, що надавалися йому іншими особами, підрядник має право вимагати збільшення ціни (кошторису) за виконану роботу. У разі відмови замовника підрядник має право вимагати розірвання договору. Крім того, у підрядника зберігається право на оплату роботи за домовленою ціною у разі ощадливого виконання своїх зобов'язань, якщо така ощадливість не вплинула на якість виконаної роботи. Більше того, за домовленістю сторон можуть отримане підрядником заощадження розділити між собою (ч. 3 ст. 845 ЦК).

У випадках, коли наданий замовником матеріал виявився непридатним чи недоброякісним для виконання замовлення і замовник у відповідний строк не замінив наданий товар чи наполіг на виконанні роботи з такого матеріалу (наприклад, наполіг на пошитті сукні зі старої тканини при цьому не взявши до уваги попередження про якість), то підрядник має право у разі виконання роботи належним чином та в погоджений строк на винагороду за виконану роботу. Дане право кореспондує обов'язку замовника оплатити виконану належним чином роботу підрядника.

Оскільки одним із головних обов'язків замовника є обов'язок оплатити виконану роботу, то відповідно до ст. 854

ЦК України оплата повинна відбуватися після остаточної здачі роботи за умови, що робота виконана належним чином і в погоджений строк. У разі довготривалих відносин, наприклад, при пошифті костюму, коли доводиться неодноразово здійснювати примірку даного виробу, оплата може здійснюватися поетапно. Виплата авансу можлива у випадку за-значення у договорі або за погодженням сторін. Так, Я. Ф. Фархтдинов вказував, що хоча нормотворча практика радянських років йшла шляхом широкого закріплення змішаної форми оплати, було б позитивним кроком впровадження форми оплати після прийняття замовником роботи [7]. Варто вказати, що така позиція вченого на сьогодні є не зовсім віправданою, оскільки у тих випадках, коли замовник не з'являється за одержанням виконаної роботи або навмисно зволікає з її прийняттям, підрядник має право продати предмет договору за розумну ціну, а виторг з відрахуванням усіх належних платежів внести на депозит нотаріуса на ім'я замовника. Варто зауважити, що для того, щоб скористатися даним правом, у підрядника спочатку виникає обов'язок письмово попередити замовника про одержання виконаної роботи і тільки після спливу двох місяців від дня відправлення попередження замовник може скористатися правом продажу.

Слушною з цього приводу є думка А. М. Гусева, який зазначає, що головною є саме воля замовника, спрямована на неправомірне ухилення від свого обов'язку прийняти результат роботи, оскільки замовник не завжди свідомо прагне не виконувати свого обов'язку [8]. Зазвичай замовник не усвідомлює того, що не з'являючись за результатом виконаної роботи, тим самим порушує права підрядника. До того ж підрядник має право і на притримання результату роботи з подальшою компенсацією усіх понесених збитків. Тому для того щоб на практиці не виникало незрозумілих ситуацій стосовно волі замовника щодо навмисного зволікання із отриманням результату робіт, підряднику доводиться майже у кожному випадку вимагати передоплату за виконану роботу. Крім то-

го, підрядник при такій формі оплати не ризикує виконати роботу, яка в подальшому не буде викуплена.

Варто зауважити, що в літературі існують різні думки з цього приводу. Так, Г. Я. Стоякін зазначав, що в такому випадку фактично підряднику надається перевага, яка негативно впливає на виробничу діяльність самого підрядника, оскільки останній, отримавши кошти, не має стимулу для своєчасного виконання роботи [9]. На нашу думку, саме в передоплаті вбачається гарантія того, що виконана робота підрядника буде частково оплачена, оскільки очевидним є те, що користування правом притримання для підрядника є невигідним, бо не завжди результат виконаної роботи можна продати, та й навряд чи ще комусь він стане потрібним, крім самого замовника (наприклад, фотографії, які зробив підрядник у фотолабораторії, або відремонтоване підрядником взуття). Саме тому вважаємо, що потрібно законодавчо закріпити право підрядника на авансування у розмірі 20 відсотків від вартості результату роботи, що призведе до подальшого узгодження інтересів обох сторін за договором побутового підряду. Більше того, у разі укладення договору побутового підряду в усній формі оплата авансу дає підстави вважати, що сторони дійшли згоди щодо усіх істотних умов договору, а договір вважається укладеним з моменту отримання авансового платежу підрядником. До того ж, при укладенні договору побутового підряду з матеріалу підрядника, останній вправі вимагати попередньої повної або часткової оплати вартості матеріалу (ст. 870 ЦК України).

Оскільки замовник, як уже зазначалося, зобов'язаний сприяти підрядникові у виконанні роботи, у тих випадках, якщо замовник не виконує свого обов'язку, підрядник має право і на відшкодування збитків, які спричинені простоєм. При цьому, якщо виконання роботи підрядником за договором стало неможливим внаслідок дій чи недогляду замовника, підрядник зберігає за собою право на оплату йому встановленої ціни.

Отже, враховуючи вищенаведене, вважаємо, що звернення достатньої уваги

на закріплення прав та обов'язків обох сторін за договором побутового підряду дозволить уникнути проблем у відносинах між замовником та підрядником та сконцентрує увагу замовника не тільки на власних інтересах, а й на до-

триманні ним власних обов'язків з приводу потреби у сприянні підряднику, що у підсумку призведе до досягнення належного результату договору та задоволення інтересів обох сторін.

ПРИМІТКИ

1. Гриняк А. Б. Особливості правового регулювання відносин за договорами підряду : монографія / А. Б. Гриняк ; відп. ред. В. В. Луць. — К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011. — С. 77.
2. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 / Є. О. Мічурін. — К., 2009. — С. 337.
3. Ровный В. В. Общая характеристика договора купли-продажи (в помощь студентам и аспирантам) / В. В. Ровный // Сиб Юр Вестник. — 2001. — № 3. — С. 57.
4. Василенко В. П. Обов'язки замовника та права підрядника за договором побутового замовлення / В. П. Василенко // Держава і право : зб. наук. праць. — Вип. № 22. — К. : Ін.-т ДП НАН України. — 2003. — С. 276.
5. Карпик В. С. Правовое регулирование бытового обслуживания населения / В. С. Карпик. — Минск, 1963. — С. 35.
6. Архів Головного Київського міського управління у справах захисту прав споживачів / Справа № 06-11-13.
7. Фархтдинов Я. Ф. Законодательство и судебная практика по некоторым видам бытового обслуживания / Я. Ф. Фархтдинов. — Казань, 1983. — С. 41—42.
8. Постатейный комментарий к части второй Гражданского кодекса Российской Федерации. — 3-е изд., перераб. и доп. / А. Н. Гуев. — М., 2000. — С. 248.
9. Стоякин Г. Я. Бытовое обслуживание населения (общая характеристика правового регулирования бытового заказа) / Г. Я. Стоякин // Гражданское право и сфера обслуживания. — Свердловск, 1984. — С. 73.

Басовская Анна. Права подрядчика и корреспондирующие им обязанности заказчика по договору бытового подряда.

В статье рассматриваются отдельные вопросы прав подрядчика и корреспондирующих им обязанностей заказчика по договору бытового подряда. При этом обращается внимание на соблюдение обязанностей именно заказчиком, что в дальнейшем приводит к удовлетворению интересов обеих сторон.

Ключевые слова: договор бытового подряда, обязанности заказчика, права подрядчика, выполнение работ, результат работ.

Basovskaya Anna. Contractor's rights and obligations of the customer offsetting them under a consumer contract.

The article deals with some issues right contractor and the duties of corresponding customer under a consumer contract. Attention is paid to the observance of duties is the customer, which further leads to the satisfaction of both parties.

Key words: consumer work contract, the duties of the customer, the right contractor, works, the result of the work.